

NYTT OM LUFTKONTROLL

NR 2 2021

**Det här brevet är en del i Naturvårdsverkets
vägledning om miljökvalitetsnormer för utomhusluft.**

Nya riktlinjer för luftkvalitet från WHO

Efter flera års arbete med att ta fram och utvärdera nytt kunskapsunderlag kring luftföroreningars hälsoeffekter har WHO nu lanserat nya riktlinjer för luftkvalitet. De tidigare riktlinjerna låg till grund för nuvarande mål- och gränsvärden i EU:s luftkvalitetsdirektiv, och de nya riktlinjerna kommer nu att vara ett viktigt underlag när luftkvalitetsdirektiven ska revideras under de närmaste åren. De flesta av riktvärdena har skärpts kraftigt till följd av att det vetenskapliga underlaget visat att luftföroreningarna är farligare än man tidigare känt till. Det har även blivit tydligt att det saknas tröskeeffekter och att sambanden är brantare vid låga föroreningsnivåer. Flera av de tidigare riktlinjerna finns kvar, i de flesta fall med skärpta värden och percentiler, samtidigt som nya har lagts till, exempelvis dygnsmedelvärden för kvävedioxid och kolmonoxid. När det gäller ultrafina partiklar och andra partikelmått väljer WHO att inte ange riktvärden p.g.a. hittills otillräckligt underlag, dock uppmanas det till utökad övervakning och att åtgärder vidtas för att minska utsläpp av och exponering för dessa föroreningar.

- [Nya riktlinjer från WHO stärker hälsoargumentet för luft- och klimatåtgärder \(nyhetsnotis på naturvardsverket.se den 22 september\)](#)
- [Nya riktlinjer för luftkvalitet \(WHO:s webbplats\)](#)
- [Sammanfattning av de nya riktlinjerna \(WHO\)](#)

Luftkvalitetsdirektiven revideras

Luftkvalitetslagstiftningen i EU styrs i dagsläget av de två luftkvalitetsdirektiven 2008/50/EG och 2004/107/EG. I Sverige har de genomförts i luftkvalitetsförordningen (2010:477) och Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet (NFS 2019:9). Under de senaste åren har regelverket utvärderats på EU-nivå i samarbete med alla medlemsländer, bland annat genom en så kallad [fitness check](#). I samband med det har ett antal brister identifierats, exempelvis att:

- gräns- och målvärdena ger ett otillräckligt skydd för hälsan,
- flera medlemsländer har omfattande överskridanden,
- åtgärdsprogrammen har varit otillräckliga eller ineffektiva,
- kontrollen av luftkvalitet inte har varit tillräckligt harmoniserad och att
- informationen om luftkvalitet och påverkan har varit otillräcklig.

Ett förslag till nytt sammanslaget direktiv beräknas presenteras av kommissionen under tredje eller fjärde kvartalet nästa år. Om tidplanen hålls, påbörjas sannolikt rådsförhandlingar om förslaget under första halvåret 2023, vilket även sammanfaller med Sveriges ordförandeskap i EU.

För närvarande pågår ett intensivt arbete genom samråd och i olika arbetsgrupper, där bl.a. Naturvårdsverket och Referenslaboratoriet deltar, för att ta fram förslag till revidering av olika delar av direktivet. Ett offentligt samråd pågår för närvarande för att samla in synpunkter på olika möjliga policyalternativ och underlag till konsekvensbedömningen av direktivet (se nästa rubrik för [deltagande i samrådet](#) senast den 16 december!). Ett samråd riktat till experter i medlemsländerna äger även rum under december-januari.

WHO:s nya riktlinjer kommer att utgöra ett viktigt underlag i revideringen av direktiven, och i nuläget pågår arbete inom EU med att identifiera konsekvenser av olika scenarier, dvs. med mål- och gränsvärden av olika utformning och ambitionsnivå. När direktivet beslutats kommer medlemsländerna att få två år på sig att genomföra direktivet. För Sveriges del innebär det att en ny luftkvalitetsförordning kommer att vara på plats tidigast 2025.

[Revision of the AAQ Directives - Legislation - Air - Environment - European Commission \(europa.eu\)](https://european-commission.eu/revision-of-the-aaq-directives-legislation-air-environment)

”Vilken luft vill du ha?” EU:s offentliga samråd om översyn av regelverket för luftkvalitet.

I samband med revideringen av EU:s luftkvalitetsdirektiv genomförs nu ett offentligt samråd där synpunkter om luftkvaliteten och arbetet med att förbättra den inhämtas från alla medborgare. Vi vill gärna uppmuntra till deltagande! Enkäten är öppen i

ytterligare ett par dagar – tills nu på torsdag den 16 december – och man svarar på de frågor man kan och vill.

EU:s information om samrådet inklusive länk till enkäten:

[Luftkvalitet – översyn av EU-reglerna \(europa.eu\)](#)

Naturvårdsverkets information om samrådet:

[Vilken luft vill du ha? Tyck till i EU:s offentliga samråd om luftkvalitet \(naturvardsverket.se\)](#)

Rapportering av luftkvalitetsdata för 2020

Resultaten från kontroll av luftkvalitet i Sverige för 2020 har nu rapporterats till EU. Data och statistik från rapporterade mätningar finns nu tillgängliga via [EEA:s produkter](#) och kommer att publiceras i nästa års utgåva av EEA:s webbrapport "Air Quality in Europe". Data finns även att hämta hos [datavärden för luftkvalitet](#).

För en sammanfattning av rapporterade mätresultat för 2020, se [förra utskicket av detta e-brev](#). En nyhet för årets rapportering är att Sverige för första gången rapporterade resultat från lokalskaliga modellberäkningar av NO₂ och PM10. Resultaten avser Stockholms och Uppsalas län och kommer så småningom publiceras på EEA:s nya [visningstjänst för modelldata](#). Denna rapportering kan ses som ett pilotförsök. Nu när datavärden har skapat alla de nödvändiga rutinerna för rapportering och lagring av modelldata, bör det underlätta framtida rapportering av modelldata från kommuner och samverkansområden avsevärt.

En uppdaterad [nationell objektiv skattning](#) för 2020 har också rapporterats till EU. Resultaten bekräftade bl.a. slutsatsen från 2019 års analys vad gäller de höga halterna av svaveldioxid i Säfte kommun i närheten av en industrianläggning. Åtgärder har nu vidtagits i syfte att minska utsläppen av svaveldioxid och detta kommer att följas upp i framtida rapporteringar. Resultaten visar också på behovet av att få mer detaljerat underlag om halterna av luftföroreningar i närheten av Sveriges större utsläppskällor. För mer information om hur detta kan göras, se Naturvårdsverkets [särskilda vägledning för inledande kartläggning och objektiv skattning](#).

Nytt webbgränssnitt för rapportering

Datavärden arbetar nu intensivt med att utveckla ett modernt och ändamålsenligt rapporteringssystem för luftkvalitetsdata för att ersätta den s.k. valideringstjänsten som har används vid de senaste årens rapporteringar. Det nya rapporteringssystemet kommer att vara i form av ett webbgränssnitt med direkt koppling till den nationella databasen för luftkvalitetsdata.

En första, mindre del av gränssnittet utvecklades och användes till rapporteringen av resultat från modellberäkning och objektiv skattning under maj/juni 2021. Gränssnittet vidareutvecklas nu för att även möjliggöra registrering av nya mätstationer, redigering av metadata för befintliga mätstationer och rapportering av mätdata och dokumentation (t.ex. kontrollstrategier, kvalitetssäkringsprogram).

Det är i dagsläget oklart om gränssnittet kommer att vara färdigutvecklat till mars för att kunna användas fullt ut vid rapporteringen av mätdata för kalenderåret 2021, men förhoppningen är att åtminstone kunna låta några intresserade användare testa systemet eller delar av systemet i samband med rapporteringen. Naturvårdsverket kommer som vanligt att skicka ut information och instruktioner inför denna rapportering under februari.

Luften i Sverige

Diagrammen på webbsidorna [Luften i Sverige](#) har nu uppdaterats med 2020 års luftdata. Enligt rapporterade data överskreds miljökvalitetsnormen för kvävedioxid endast i Umeå, medan normen för partiklar (PM10) överskreds i tre kommuner, Piteå, Östersund och Sundsvall. Miljökvalitetsnormen för kolmonoxid överskreds under ett dygn i Stockholm. Halterna var i de flesta fall märkbart lägre under 2020 än tidigare år till följd av bland annat ett minskat lokalt resande under covid-19-pandemin. Detta har särskilt kunnat noteras för kvävedioxid.

Läs mer om överskridandena 2020:

[Överskridanden av miljökvalitetsnormerna \(naturvardsverket.se\)](#)

Se diagrammen med trender och kvalitetssäkrade data från mätningar i tätort och regional bakgrund/landsbygd:

- [Luftkvalitet i tätorter](#)
- [Luftkvalitet på landsbygd](#)

Samtliga inrapporterade grunddata inklusive statistik finns att hämta hos Naturvårdsverkets datavärd: [Datavärdskap luft \(smhi.se\)](#)

Luftwebb

Den 29 oktober lanserades [Luftwebb](#), en ny samlingssida för luftkvalitetsrelaterade tjänster på SMHI:s webbplats, på uppdrag av Naturvårdsverket. Här finns bland annat länkar till datavärdskapen för luftkvalitet (mätdata, resultat från modellering och objektiv skattning) och atmosfärskemi (modellerade data i regional bakgrund), de två referenslaboratorierna, nationella emissionsdatabasen och ozonprognoser.

På Luftwebb finns även en karta som visar luftkvaliteten i realtid vid ett större antal mätstationer i Sverige, för kvävedioxid, partiklar (PM10, PM2,5) och ozon. Utifrån de

uppmätta preliminära halterna beräknas även ett luftkvalitetsindex som anger graden av hälsorisk vid respektive station. Skalan i indexet är anpassad till svenska luftkvalitetsförhållanden och skiljer sig därför något från andra internationella index. Läs gärna mer om indexet under fliken "Om luftkvalitetsindex" under kartan.

Åtgärdsprogram – senaste nytt

Under våren gjorde Naturvårdsverket bedömningen att Östersunds kommun och Skellefteå kommun var i behov av att upprätta åtgärdsprogram för att miljökvalitetsnormen för PM10 ska kunna följas. Utöver dessa inkom även Piteå kommun med en underrättelse av överskridande av miljökvalitetsnormen för PM10. Vi bedömde att det även där finns ett behov av ett åtgärdsprogram för att följa miljökvalitetsnormen för PM10 i Piteå. Piteå kommun och Östersunds kommun ska fastställa sina respektive åtgärdsprogram 2022 medan Skellefteå kommuns åtgärdsprogram ska vara färdigställt 2023.

Under 2022 väntas även Uppsala kommun fastställa sitt reviderade åtgärdsprogram för PM10 och NO₂. Samtliga kommuner som påbörjat arbete med åtgärdsprogram under 2021 har erbjudits möten med Naturvårdsverket för att gå igenom vilka krav som finns på framtagna åtgärdsprogram, i enlighet med den utökade vägledning som föreslogs i regeringsuppdraget om åtgärdsprogram 2020.

Följande åtgärdsprogram är för närvarande under omprövning/revidering:

- Stockholms län NO₂ och PM10 (2012)
- Umeå kommun NO₂ (2015)
- Uppsala kommun PM10 och NO₂ (2014)
- Skellefteå kommun NO₂ (2010)

Följande åtgärdsprogram är under framtagande:

- Östersunds kommun PM10
- Örnsköldsviks kommun NO₂
- Skellefteå kommun PM10
- Piteå kommun PM10

Mer information om åtgärdsprogram på Naturvårdsverkets webbplats:

[Ta fram åtgärdsprogram \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se)

Träffar om objektiv skattning/inledande kartläggning

Som vi tidigare nämnt har vi haft för avsikt att arrangera en eller två träffar om framtagande av inledande kartläggning/objektiv skattning i höst/vinter, eftersom det är ett arbete som kommunerna eller samverkansområdena kan behöva inleda i god tid innan rapporteringen i juni, t.ex. vid behov av trafikmätningar och inhämtning av andra

uppgifter, exempelvis om vedeldning, punktkällor m.m.

Vi har *preliminärt* bokat in torsdagen den 3 februari 2022 för en digital träff, men kommer att gå ut till Kontrollnätverket på Projektplatsen/Projectplace (se nedan under Vägledning) när det blir dags. Vi räknar även med att kunna lägga ut mer information om det på vår webbsida [Luft \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se) under rubriken Aktuellt eller om det skulle bli några ändringar.

Naturvårdsverket har fått en ny webbsida – viktigt att uppdatera eventuella länkar

I september lanserades Naturvårdsverkets nya webbplats (naturvardsverket.se). Målet har varit att det ska bli enklare att ta del av den kunskap på miljöområdet som finns och att webbplatsen ska ge ett effektivare stöd i miljöarbetet, till exempel genom att ge tydligare information om både skyldigheter och möjligheter på olika nivåer. I samband med omläggningen av webbplatsen har en del länkar brutits, men arbete pågår med att återställa dessa och att fortsatt utveckla alla webbsidor om luft.

Ge oss gärna feedback på hur vi kan utveckla luftsidorna ytterligare så att de blir så bra som möjligt för er som användare!

I de fall ni har länkat sedan tidigare till Naturvårdsverkets webbplats vill vi uppmana er att kontrollera länkarna och vid behov uppdatera dem. Några av våra huvudingångar på luftområdet är dessa (flertalet har s.k. alias vilket gör att om ni använt dessa tidigare funkar de fortfarande):

- Startside Luft: www.naturvardsverket.se/luft
- Startside MKN luft: www.naturvardsverket.se/mknluft
- Luftstatistik i diagramform – realtidsdata och preliminär statistik: www.naturvardsverket.se/realtidsdataluft
- Luftstatistik i diagramform – kvalitetssäkrade data från tidigare år: www.naturvardsverket.se/luftenisverige
- Lokala styrmedel och åtgärder: www.naturvardsverket.se/amnesomraden/luft/styrmedel-och-atgarder/lokala-styrmedel-och-atgarder

Naturvårdsverkets informationsfilmer

Naturvårdsverket har ett antal informationsfilmer med koppling till luftkvalitet som kan vara relevanta att länka till från t.ex. kommunernas webbsidor. Även webbsidorna i sig innehåller information som är bra att förmedla till exempelvis allmänheten.

Webbsida	Film
Vedeldning	-
Elda med ved i kamin, spis och ugn	https://youtu.be/MwSWkZX-xOw
Elda med ved i panna	https://youtu.be/FCjJbcVXVII
Vinterdäck	https://youtu.be/WFpWzXHDuhc

Naturvårdsverkets [länkningspolicy](#) (i slutet av webbsidan Om webbplatsen)

EEA:s årliga rapport om luft

I Europeiska Miljöbyråns (EEA:s) årliga luftrapport "Air Quality in Europe 2021" framhålls att luftföroreningar fortfarande är ett stort hälsoproblem i Europa, i synnerhet fina partiklar, under 2019 resulterade exponeringen för fina partiklar i 307 000 förtida dödsfall i EU. Om partikelhalterna hade legat under WHO:s nya riktlinjer hade siffrorna varit betydligt lägre. Över 97 % av invånarna i EU utsätts för halter av PM_{2,5} över WHO:s riktlinjer, 94 % för kvävedioxid och 99 % för ozon. Halterna har minskat under de senaste åren, men kraftfulla åtgärder behövs för att sänka halterna ytterligare. Exponeringen för luftföroreningar kan leda till ett flertal sjukdomar, exempelvis stroke, KOL, cancer, astma och luftvägsinfektioner. Luftföroreningar har också stora ekonomiska konsekvenser för samhället genom minskad förväntad livslängd, ökade sjukvårdskostnader och minskad produktivitet genom förlorade arbetsdagar.

[Air quality in Europe 2021 – European Environment Agency \(europa.eu\)](#)

Vägledning

En viktig uppgift för Naturvårdsverket är att vägleda kommunerna i arbetet med miljö kvalitetsnormerna. Vår egen vägledning kompletteras av den som sker genom våra stödfunktioner (reflaben och datavärden).

[Naturvårdsverkets webbsidor om MKN](#) – här finns kortfattad vägledning, länkar etc.

[Luftguiden Handbok 2019:1](#) – Naturvårdsverkets vägledning om miljö kvalitetsnormer för utomhusluft

[Särskild vägledning för inledande kartläggning och objektiv skattning](#) – Vid framtagande av inledande kartläggning eller objektiv skattning

[Referenslaboratoriet för tätortsluft – mätningar](#) som kan hjälpa till med frågor om kvalitetssäkring, val av mätmetod/mätinstrument etc.

[Referenslaboratoriet för tätortsluft – modeller](#) som är en stödfunktion vid frågor om modellering av luftkvalitet.

[Datavärdskap Luftkvalitet](#) – Datavärden ansvarar för mottagande, lagring och

tillgängliggörande av luftdata från kommunerna samt rapportering av dessa till EU.

[Luftwebb](#) - På SMHI:s Luftwebb samlas på uppdrag av Naturvårdsverket tjänster inom luftmiljö. Här finns bl.a. en karta med luftkvalitetsindex, länkar till datavärdskenen för luftkvalitet och atmosfärskemi, reflaben, nationella emissionsdatabasen och ozonprognoser.

Samarbetsytor – På Projektplatsen/Projectplace www.projectplace.com har vi två samarbetsytor ("Kontroll av MKN luft" och "Åtgärdsprogram – luft") där vi informerar om nyheter, bjuder in till dialog osv. Vid intresse av att få tillgång till detta, kontakta MKN-luft@naturvardsverket.se.

Kontakta oss

Kontakta oss gärna om ni har frågor: MKN-luft@naturvardsverket.se

Besök även gärna våra webbsidor:

www.naturvardsverket.se/luft (samlingsida för Naturvårdsverkets webbsidor om luft)

www.naturvardsverket.se/mknluft (om miljökvalitetsnormer för utomhusluft, kommunernas kontroll av luftkvaliteten)

www.naturvardsverket.se/programomradeluft (om nationella luftövervakningen)

